

ISSN: 2788-9718 (online)

ISSN: 1814-6961 (Print)

Отан тарихы
Отечественная история
History of the Homeland

Үш айда бір рет шығатын ғылыми журнал
2024. № 27 (2)

Редакция

Бас редактор

Қабылдинов Зиябек Ермұханұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының директоры (Алматы қ., Қазақстан)

E-mail: kabulzia@rambler.ru Тел.: +77014070164

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195670100>

Редакциялық алқа

Аяған Бүркітбай Фелманұлы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Мемлекет тарихы институты директорының орынбасары (Астана, Қазақстан) Scopus Author ID: 5865559700; ORCID

Әбусейітова Меруерт Қуатқызы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі. Р.Б. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының тарихи материалдарды зерттеу жөніндегі Республикалық орталығының директоры (Алматы, Қазақстан); Scopus Author ID: 57208107912; ORCID

Әбіл Еркін Аманжолұлы, тарих ғылымдарының докторы, профессор; Мемлекет тарихы институтының директоры (Астана, Қазақстан); Scopus Author ID: 55801644900; ORCID

Әжіғали Серік Ескендірұлы, тарих ғылымдарының докторы, профессор; Шығыс елдері архитектурасы Халықаралық академиясының корр.-мүшесі; Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан); Scopus Author ID: 57478728700; ORCID

Әлімбаев Нұрсан, тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан); Scopus Author ID: 55860087100; ORCID

Вильмено Анне-Мари, антропология докторы, Лувен католик университетінің профессоры (Лувен, Бельгия); Scopus Author ID: 36679419300; ORCID

Крупа Татьяна Николаевна, эксперименталды археология ғылыми-зерттеу лабораториясының ғылыми қызметкері, Ә.Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Margulan Centre, «YMAI» Халықаралық ғылыми-зерттеу лабораториясының жетекшесі (Қазақстан – Украина); ORCID

Көмеков Болат Ешмұхамедұлы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан Республикасының Ұлттық Ғылым академиясының академигі, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Қыпшақтану Халықаралық институтының директоры, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Алматы, Қазақстан); Scopus Author ID: 57193858171; ORCID

Кушқумбаев Айболат Қайырсыямұлы, тарих ғылымдарының докторы, бас ғылыми қызметкер, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университетінің аймақтану кафедрасының профессоры (Алматы, Қазақстан); Scopus Author ID: 57202775542; ORCID

Мионг Сун-ок, антропология докторы, профессор (Сеул, Корея); Scopus Author ID: 56720218700; ORCID

Моррисон Александр, PhD, NewCollege профессоры, Оксфорд (Оксфорд, Ұлыбритания); Scopus Author ID: 35794760200; ORCID

Мотузаите-Матузевичюте, Гидре, Археология докторы, профессор, "Биоархеология" ғылыми орталығының жетекшісі, Вильнюс университеті. Вильнюс қ., Литва; Scopus Author ID: 25225880890; ORCID

Муминов Әшірбек Құрбанұлы, тарих ғылымдарының докторы, арабист, профессор, ИКҰ (Орталық Азия) ұйымдастыру қызметінің бас директорының кеңесшісі (Стамбул, Түркия); Scopus Author ID: 56409722900; ORCID

Мұқтар Әбілсейіт Қапизұлы, «Сарайшық» мемлекеттік тарихи-мәдени музей-қорығы» РМҚК директоры, тарих ғылымдарының докторы, профессор; Scopus Author ID: 57193092619; ORCID

Оно Рюоске, тарих ғылымдарының докторы, Васеда университетінің антропологи (Токио, Жапония);

Отенова Гульфира Елубаевна, Тарих ғылымдарының докторы, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінің профессоры Павлодар қ., Қазақстан; Scopus Author ID: 57194518893; ORCID

Оутрам Алан, археология ғылымдарының докторы, профессор, археология және тарих департаменті, Эксетер университеті (Эксетер, Ұлыбритания); Scopus Author ID: 8954776500; ORCID

Өмер Құл, әлеуметтік ғылымдар докторы, Стамбул университетінің профессоры (Стамбул, Түркия); ORCID

Петер Финке, PhD, Макс Планк атындағы Институтының профессоры, Цюрих университеті (Цюрих, Швейцария); Scopus Author ID: 55124700300

Садвокасова Закиш Төлеханқызы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан); Scopus Author ID: 56682843400; ORCID

Смағұлов Оразақ Смағұлұлы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан Республикасының Ұлттық Ғылым академиясының академигі, Италияның Болонья Ғылым Академиясының мүше корреспонденті, ҚР Ұлттық музейінің физикалық антропология лабораториясының меңгерушісі (Астана, Қазақстан); Scopus Author ID: 22979625700; ORCID

Уяма Томохико, PhD, Хоккайдо университетінің Славян-Еуразиялық зерттеулер орталығының профессоры (Саппоро, Жапония); Scopus Author ID: 56471951500; ORCID

Финке Петер, доктор PhD, профессор Института Макса Планка, университет Цюриха (Швейцария, Цюрих); Scopus Author ID: 55124700300; ORCID

Жауапты редактор

Мұқанова Гүлнар Қайроллақызы

Ғылыми редакторлар

Қасымова Дидар Бейсенғалиқызы

Әбікей Арман Мұратұлы

Мурзаходжаев Қуаныш Мәдиұлы

Техникалық хатшы

Зікірбаева Венера Серікқызы

Копеева Сания Жуматайқызы

Редакция

Главный редактор

Кабульдинов Зиябек Ермуханович – доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института истории и этнологии имени Ч.Ч. Валиханова (г. Алматы, Казахстан). E-mail: kabulzia@rambler.ru; Scopus Author ID: 56195670100; ORCID.

Члены редакционной коллегии

Абиль Еркин Аманжолович, доктор исторических наук, профессор, директор Института Истории государства РК (Республика Казахстан, Астана); Scopus Author ID: 55801644900; ORCID

Ажигали Серик Ескендинович, доктор исторических наук, профессор, Главный научный сотрудник, почетный заведующий отделом этнологии и антропологии Института Истории и этнологии (Республика Казахстан, Алматы); Scopus Author ID: 57478728700; ORCID

Абусейтова Меруерт Хуатовна, доктор исторических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук РК; директор Республиканского информационного центра по изучению исторических материалов (Республика Казахстан, Алматы); Scopus Author ID: 57208107912; ORCID

Алимбай Нурсан, кандидат исторических наук, профессор; Главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова (Республика Казахстан, Алматы); Scopus Author ID: 55860087100; ORCID

Аяган Буркитбай Гелманович, доктор исторических наук, профессор, заместитель директора Института истории государства, (г. Астана, Казахстан); Scopus Author ID: 58655559700; ORCID

Вильмено Анне-Мари, доктор антропологии, профессор Католического университета Лувен, (Бельгия, Лувен); Scopus Author ID: 36679419300; ORCID

Исмагулов Оразак Исмагулович, доктор исторических наук, профессор, академик Национальной академии наук РК, член-корр. Болонской АН (Италия), заведующий лабораторией физической антропологии Национального музея РК (Республика Казахстан, Астана); Scopus Author ID: 22979625700; ORCID

Крупа Татьяна Николаевна, научный сотрудник Научно-исследовательской лаборатории экспериментальной археологии, Павлодарский педагогический университет им. А. Маргулана, Margulan Centre, заведующая Международной научно-исследовательской лабораторией «YMAI» (Казахстан – Украина); ORCID

Кумеков Болат Ешмухамбетович, доктор исторических наук, профессор, академик Национальной академии наук РК; директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Республика Казахстан, Алматы) Scopus Author ID: 57193858171; ORCID

Кушкумбаев Айболат Кайрслямович, доктор исторических наук, главный научный сотрудник, профессор кафедры регионоведения Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Республика Казахстан, Астана); Scopus Author ID: 57202775542; ORCID

Мионг Сун-ок, доктор антропологии, ассоциированный профессор (Корея, Сеул); Scopus Author ID: 56720218700; ORCID

Моррисон Александр, PhD, профессор NewCollege, Оксфорд (Великобритания, Оксфорд); Scopus Author ID: 35794760200; ORCID

Мотузаите-Матузевичюте, Гидре, Доктор археологии, профессор, руководитель Научного центра «Биоархеология» Вильнюсского университета, г. Вильнюс, Литва; Scopus Author ID: 25225880890; ORCID

Муктар Абильсеит Капизович, Директор РГКП «Государственного историко-культурного музей-заповедник «Сарайшык», доктор исторических наук, профессор; Scopus Author ID: 57193092619; ORCID

Мунинов Аширбек Курбанович, доктор исторических наук, арабист, профессор; Консультант Генерального директора по организационной деятельности ОИК (Центральная Азия), (Турция, Стамбул); Scopus Author ID: 56409722900; ORCID

Омер Кул, доктор социальных наук, профессор Стамбульского университета; (Турция, Стамбул); ORCID

Оно Рюосуке, доктор исторических наук, антрополог Университет Васеда (Япония, Токио);

Отепова Гульфира Елубаевна, Доктор исторических наук, профессор Павлодарского педагогического университета им. А. Маргулана. г. Павлодар, Казахстан; Scopus Author ID: 57194518893; ORCID

Оутрам Алан, доктор археологии, профессор департамента археологии и истории университета Эксетер (г. Эксетер, Великобритания); Scopus Author ID: 8954776500; ORCID

Садвокасова Закиш Тулехановна, доктор исторических наук, профессор; Главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова (Республика Казахстан, Алматы); Scopus Author ID: 56682843400; ORCID

Уяма Томохико, PhD, профессор Центра славянско-евразийских исследований Университета Хоккайдо (Япония, Саппоро); Scopus Author ID: 56471951500; ORCID

Финке Петер, доктор PhD, профессор Института Макса Планка, университет Цюриха (Швейцария, Цюрих); Scopus Author ID: 55124700300

Ответственный редактор

Муканова Гюльнар Кайроллиновна

Научные редакторы

Касымова Дидар Бейсенгалиевна

Абикей Арман Муратович

Мурзаходжаев Куаньш

Технический секретарь

Зикирбаева Венера Сериковна

Копеева Сания Жуматаевна

Editorial Team

Editor-in-Chief

Kabuldinov Ziyabek Ermukhanovich – Doctor of Historical Sciences Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Director of Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology (Almaty, Kazakhstan) E-mail: kabulzia@rambler.ru

Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195670100>

Editorial board members

Abil Erkin Amanzholovich, doctor of historical sciences, professor, director of the of the Institute of history of state of the Republic of Kazakhstan (Republic of Kazakhstan, Astana); Scopus Author ID: 55801644900; ORCID

Abusseitova Meruert Khuatovna, doctor of historical sciences, professor, corresponding member of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan; director of the Republican information center for studies of the historical materials (Republic of Kazakhstan, Almaty); Scopus Author ID: 57208107912; ORCID

Alimbay Nursan, candidate of historical sciences, professor; chief researcher of the C. Valikhanov Institute of history and ethnology of the Republic of Kazakhstan (Republic of Kazakhstan, Almaty). Scopus Author ID: 55860087100; ORCID

Ayagan G. Burkhitbay, Professor of History, Deputy Director of the Institute of State History Institute of Republic of Kazakhstan, (Astana, Kazakhstan); Scopus Author ID: 58655559700; ORCID

Azhigali Serik Yeskendirovich, doctor of historical sciences, professor, chief researcher, emeritus head of the department of ethnology and anthropology of the Institute of history and ethnology of the Republic of Kazakhstan (Republic of Kazakhstan, Almaty); Scopus Author ID: 57478728700; ORCID

Ismagulov Orazak Ismagulovich, doctor of historical sciences, professor, academician of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan, corresponding member of the Bologna Academy of sciences (Bologna, Italy), head of the physical anthropology laboratory of the National museum of the Republic of Kazakhstan (Republic of Kazakhstan, Astana); Scopus Author ID: 22979625700; ORCID

Krupa Tatiana Nikolaevna, Researcher at the Research Laboratory of Experimental Archaeology, Pavlodar Pedagogical University named after A. Margulan, Margulan Centre, Head of the International Research Laboratory "YMAI" (Kazakhstan – Ukraine); ORCID

Kumekov Bolat Eshmukhambetovich, doctor of historical sciences, professor, academician of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan; director of the Internal institute of Kypshak studies of the al-Farabi Kazakh national university, professor of Gumilev L. Eurasian national university (Republic of Kazakhstan, Almaty); Scopus Author ID: 57193858171; ORCID

Kushkumbayev Aibolat Kairslyamovich, doctor of historical sciences, chief researcher of the regional studies department of the Gumilev L. Eurasian national university (Republic of Kazakhstan, Astana); Scopus Author ID: 57202775542; ORCID

Morrison Alexander, PhD, professor New College, Oxford (Great Britain, Oxford); Scopus Author ID: 35794760200; ORCID

Motuzaitė-Matuzevičiute, Giedre, Professor (Archaeology), Full Professor, a head of Bioarchaeology Research Centre at Vilniaus Universitetas, Vilnius, Lithuania; Scopus Author ID: 25225880890; ORCID

Muktar Abilseit Kapizovich, Director of the State Historical and Cultural Museum-preserve “Saraishyq” - Doctor of Historical Sciences, Professor: Scopus Author ID: 57193092619; ORCID

Myong, Soon-ok, doctor of anthropology, associate professor (Republic of Korea, Seoul); Scopus Author ID: 56720218700; ORCID

Muminov Ashirbek Kurbanovich, doctor of historical sciences, arabist, professor; consultant of the General director on organizational affairs OIC (Central Asia), (Turkey, Istanbul); Scopus Author ID: 56409722900; ORCID

Omer Cul, doctor of social sciences, professor of Istanbul university (Turkey, Istanbul); ORCID

Ono Ryosuke, PhD, anthropologist Waseda University (Japan, Tokyo);

Otepova Gulmira Elubayevna, Doctor of Historical Sciences, Professor Pavlodar Pedagogical University, Pavlodar, Kazakhstan; Scopus Author ID: 57194518893; ORCID

Outram Alan, Doctor of archeology, professor, Department of Archaeology and History, University of Exeter (Exeter, UK); Scopus Author ID: 8954776500; ORCID

Peter Finke, PhD, professor of the Max Planck institute, Zurich university (Switzerland, Zurich); Scopus Author ID: 55124700300; ORCID

Sadvokassova Zakish Tleukhanovna, doctor of historical sciences, professor; chief researcher of the C.C. Valikhanov Institute of history and ethnology of the Republic of Kazakhstan (Republic of Kazakhstan, Almaty); Scopus Author ID: 56682843400; ORCID

Uyama Tomohiko, PhD, professor of the Slavic-Eurasian researches Center of Hokkaido University (Japan, Sapporo); Scopus Author ID: 56471951500; ORCID

Vuillaume Anne-Marie, doctor of anthropology, professor of the Catholic university of Luven, (Belgium, Luven); Scopus Author ID: 36679419300; ORCID

Executive Editor

Mukanova Gulnar

Scientific Editors

Kasymova Didar

Abikey Arman

Murzakhodzhayev Kuanysh

Technical secretary

Zikirbayeva Venera Serikovna

Kopeyeva Saniya

ТАРИХ / HISTORY / ИСТОРИЯ

Published in the Kazakhstan
Otan tarikhы
Has been issued as a journal since 1998
ISSN: 2788-9718 (Online)
Vol. 27. Is. 2, pp. 376-388, 2024
Journal homepage: <https://otan.history.iie.kz>

FTAXP / МРПТИ / IRSTI 03.20.
https://doi.org/10.51943/2788-9718_2024_27_2_376-388

DYNAMICS OF MIGRATION PROCESSES IN SOUTHERN KAZAKHSTAN REGION (1991-2023)

*Gaukhar Kapbarova*¹, *Abdullah Gundogdu*², *Gulbakyt Shashaeva*³

¹South Kazakhstan Pedagogical University named after Ozbekali Zhanibekov
(13, A.Baitursynova Str., 160012 Shymkent, Republic of Kazakhstan)

PhD

<https://orcid.org/0000-0001-8476-4259>. E-mail: goha1986-01@mail.ru

²Ankara University
(Hacettepe, 06100, Sıhhiye Kavşağı, 06430 Altındağ/Ankara, Republic of Turkey)

PhD Doctor of historical sciences professor

<https://orcid.org/0000-0002-9171-6965>.

E-mail: abdullahgundogdu@yahoo.com, gundogdu@humanity.ankara.edu.tr

³Kazah National Pedagogical University named after Abai
(13, Dostyk Avenue, 050010 Almaty, Republic of Kazakhstan)

PhD doctor, Senior lecturer

<https://orcid.org/0000-0003-1323-2495>. E-mail: t_gulbakhit@mail.ru

© Ch.Ch. Valikhanov IHE, 2024

© Kapbarova G., Gundogdu A., Shashaeva G., 2024

Abstract. *Introduction.* The article examines the migration processes in the South Kazakhstan region, and the peculiarities of the socio-demographic development of the region for more than thirty years since the country gained independence. *The purpose and objectives.* To analyze the nature of the intra- and externally oriented types of migration process in the South Kazakhstan region at each stage (intra-republican, interregional, with CIS countries, foreign. *Methods.* The methodological basis of the research includes such principles as a realistic consideration of the relationship and correlation of historical phenomena and demographic processes, statistical analysis, and comparative study based on the principles of historicity and objectivity of specific historical situations. The archival data of the Department of Labor and Social Protection of the Population of the Republic of Kazakhstan, the Department of Employment of the Akimat of the South Kazakhstan region, and the materials of the national census and statistical data for different years related to this period are used as the source base of the article. *Results.* There have been major changes in migration within the country, for example, the movement of the population mainly went in two directions -the movement of people within the southern regions themselves and between areas and oblasts. *Conclusion.* for more than thirty years since independence, the

processes of socio-demographic development of Southern Kazakhstan have undergone significant historical and demographic changes under the influence of migrants.

Keywords: South Kazakhstan, historical demography, migration, statistics, population census, emigration, immigration

For citation: Капбарова Г., Гундогду А., Шашаева Г. Dynamics of migration processes in Southern Kazakhstan region (1991-2023) // Отан тарихы. 2024. Vol. 27. No. 2. Pp. 376-388. (In Kaz.). DOI: 10.51943/2788-9718_2024_27_2_376-388

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНДАҒЫ КӨШІ-ҚОН ҮДЕРІСТЕРІНІҢ ДИНАМИКАСЫ (1991-2023 ЖЖ.)

Гауһар Шермухамедовна Капбарова,¹ Абдулла Гундогду²,
Гулбақыт Қадыржанқызы Шашаева³

¹Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті
(13-үй, Байтұрсынов көш., 160012 Шымкент, Қазақстан Республикасы)

PhD докторант

<https://orcid.org/0000-0001-8476-4259>. E-mail: goha1986-01@mail.ru

²Анкара университеті

(Хаджеттепе, 06100, Сыххие Кавшаги, 06430 Алтындаг/Анкара, Түркия Республикасы)

т.ғ.д., профессор

<https://orcid.org/0000-0002-9171-6965>.

E-mail: abdullahgundogdu@yahoo.com, gundogdu@humanity.ankara.edu.tr

³Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

(13-үй, Достық даңғ., 050010 Алматы, Қазақстан Республикасы)

PhD докторы. Аға оқытушы

<https://orcid.org/0000-0003-1323-2495>. E-mail: t_gulbakhit@mail.ru

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы ТЭИ, 2024

© Капбарова Г.Ш., Гундогду А., Шашаева Г.К., 2024

Аңдатпа. *Kіріспе.* Мақалада Оңтүстік Қазақстан өңіріндегі көші-қон үдерістерін, еліміз тәуелсіздік алғаннан бергі отыздан аса жыл ішіндегі аймақтағы әлеуметтік-демографиялық дамудың ерекшеліктері қарастырылады. *Зерттеудің мақсаты мен міндеттері:* Оңтүстік Қазақстан облысындағы көші-қон үдерісінің әр кезеңдегі ішке және сыртқа бағытталған түрлерінің (республика ішіндегі, аймақаралық, ТМД елдерімен, шетелдік) сипатын талдау. *Материалдар мен әдіс-тәсілдері* ретінде Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау департаменті, Оңтүстік Қазақстан облысы әкімшілігінің Халықты еңбекпен қамту басқармасы архиві деректері мен аталған кезеңге қатысты ұлттық санағы мен әр жылдардағы статистикалық мәліметтері материалдары пайдаланылды. *Талқылау.* Тарихи құбылыстар мен демографиялық үдерістердің өзара байланысы мен арақатынасын шынайы тұрғыдан қарастыру, демографиялық-статистикалық талдау, салыстырмалы зерттеу сияқты қағидалары қолданысқа түсіп, нақты тарихи жағдайға сәйкес тарихилық пен объективтілік ұстанымдарына негізделді. *Нәтижелері:* Ел ішіндегі көші-қонда үлкен өзгерістер орын алды, мәселен, халықтың қозғалысы негізінен екі бағытта жүрді – Оңтүстік облыстардың өз ішіндегі халықтардың орын ауыстыруы және аймақтар және облыстар арасындағы. *Қорытынды:* Тәуелсіздік алғаннан бергі отыздан аса жыл ішіндегі Оңтүстік Қазақстанның әлеуметтік-демографиялық даму үдерістері

көш-қон әсерімен тарихи-демографиялық тұрғыдан елеулі өзгерістерге ұшырап, ұлттық белгісіне қарай, қазақтардың саны артып, оң сальдо көрсете бастады.

Түйін сөздер: Оңтүстік Қазақстан, тарихи-демография, көш-қон, статистика, тұрғындар, халық санағы, эмиграция, иммиграция

Дәйексөз үшін: Капбарова Г.Ш., Гюндогду А., Шашаева Г.К. Оңтүстік Қазақстан облысындағы көші-қон үдерістерінің динамикасы (1991-2023 жж) // Отан тарихы. 2024. Т. 27. № 2. 376-388 бб. (Қаз.). DOI: 10.51943/2788-9718_2024_27_2_376-388

ДИНАМИКА МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ЮЖНО-КАЗАХСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ (1991-2023 ГГ.)

Гаухар Шермухамедовна Капбарова¹, Абдулла Гюндогду²,
Гулбакыт Қадыржановна Шашаева³

¹Южно-Казахстанский педагогический университет имени Озбекали Жанибекова
(д. 13, ул. Байтурсынова, 160012 Шымкент, Республика Казахстан)

PhD докторант

<https://orcid.org/0000-0001-8476-4259>. E-mail: goha1986-01@mail.ru

²Университет Анкара
(Хаджеттепе, 06100, Сыххие Кавшаги, 06430 Алтындаг/Анкара, Турецкая Республика)

Д.и.н., професор

<https://orcid.org/0000-0002-9171-6965>.

E-mail: abdullahgundogdu@yahoo.com, gundogdu@humanity.ankara.edu.tr

³Казахский Национальный педагогический университет имени Абая
(д. 13, просп. Достык, 050010 Алматы, Республика Казахстан)

PhD доктор, старший преподаватель

<https://orcid.org/0000-0003-1323-2495>. E-mail: t_gulbakhit@mail.ru

© ИИЭ имени Ч.Ч. Валиханова, 2024

© Капбарова Г.Ш., Гюндогду А., Шашаева Г.К., 2024

Аннотация. *Введение.* В статье рассматриваются миграционные процессы в Южно-Казахстанском регионе, особенности его социально-демографического развития за более чем тридцать лет с момента обретения страной Независимости. *Цель и задачи:* проанализировать характер внутри-и внешне ориентированных видов миграционного процесса в Южно-Казахстанской области на разных уровнях (внутриреспубликанский, межрегиональный, между странами СНГ, зарубежный). *Материалы и методы.* Методологической основой исследования выступили такие принципы, как реалистическое рассмотрение взаимосвязи и соотношения исторических явлений и демографических процессов, статистический анализ, сравнительное исследование, основанные на принципах историзма и объективности в соответствии с конкретной исторической ситуацией. В качестве источниковой базы использованы архивные данные Департамента труда и социальной защиты населения Республики Казахстан, Управления занятости населения акимата ЮКО и материалы Национальной переписи и ежегодные статданные, относящиеся к исследуемому периоду. *Результаты.* Выявлено, что произошли большие изменения в миграционных процессах внутри страны, движение населения в основном шло в двух направлениях: внутри самих южных областей и - между регионами и областями. *Заключение.* Процессы социально-демографического развития Южного Казахстана за более чем тридцать лет с

момента обретения Независимости претерпели существенные изменения с историко-демографической точки зрения, обусловленные влиянием миграции. Численность казахов в процентном соотношении увеличилась, зафиксирован положительный баланс.

Ключевые слова: Историческая демография, Южный Казахстан, миграция, статистика, перепись населения, эмиграция, иммиграция

Для цитирования: Капбарова Г.Ш., Гюндогду А., Шашаева Г.К. Динамика миграционных процессов в Южно-Казахстанской области (1991-2023 гг.) // Отан тарихы. 2024. Т. 27. № 2. С. 376-388. (На Каз.). DOI: 10.51943/2788-9718_2024_27_2_376-388

Кіріспе. Белгілі бір кезендерде, көшіп-қону әлемдік өркениетте көпжақты рөл атқарды, бұл халықтың өмір сүру ортасының трансформациясы жағдайларына бейімделу формасы болды. Бұл әлеуметтік-экономикалық даму деңгейімен және түрлі аймақтардағы өндіріс салаларын орналастырумен тығыз байланысты күрделі әлеуметтік үдеріс. Барлық кезеңде халықтың көші-қонының маңызды әлеуметтік - экономикалық қызметі - халықтың қоныс аударуының белгілі бір деңгейін және оны аумақтық еңбек бөлінісінің қайта бөлуін қамтамасыз ету болып табылады. Сол себепті, халықтың көші-қоны жұмыс күшінің артуына орай толық пайдалануға, өндірістің қарқынды өсуіне мүмкіндік береді. Дегенімен, көші-қонның салдарының басқа да қайшылықты қырлары бар. Еңбек нарығының тепе-теңдігіне халықтың көші-қоны айтарлықтай әсер етеді, өзгертеді, көші-қонға қатысатын адамдардың қажеттіліктері халықтың экономикалық және әлеуметтік жағдайына қарай, көбінесе білім беру және кәсіптік даярлықтың өсуімен, кеңеюімен қатар жүреді. Басқа жағынан алғанда, мигранттардың жаппай ағыны жұмыссыздықтың өсуіне, әлеуметтік инфрақұрылымға (тұрғын үйдің жетіспеушілігіне, денсаулық сақтау орындарының тарылуына және т.б.) қатты қысым жасауға әсері күшті болып табылады. Міне бұның бәрі, көші-қон нәтижесінде жергілікті тұрғындардың өмір сүру деңгейінің өзгеруіне әсер етеді. Халықтың ішкі көші-қоны кейбір аудандардағы тұрғындар санының кемуіне және экономикалық тығырыққа ұшырауына, ал басқа жерлерде халықтың тығыздығының өсуіне әкелуі мүмкін. Сол себепті бақылауға алынбаған, реттелмеген көші-қонға байланысты жоғарыда айтылған және басқа да қиындықтар мемлекеттік көші-қон саясатының мәні болып табылады, тиімді іс-шараларды қабылдауды қажет етеді.

Материалдар мен әдістер. Зерттеудің деректік негізіне мұрағат қорының мәліметтері алынды, атап айтқанда: Оңтүстік Қазақстан орталық мемлекеттік архивінің 897 қоры (Оңтүстік Қазақстан облысы әкімінің аппараты); 1007 қоры (Оңтүстік Қазақстан облысы әкімшілігінің Халықты еңбекпен қамту басқармасы), 161 қоры (Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау департаменті), 134 қоры (Шымкент ОАК денсаулық сақтау бөлімі), 86 қоры (ОҚО халыққа білім беру бөлімі), 968 қоры (ОҚО бойынша дене шынықтыру және спорт басқармасы) деректері арқылы облыс көлеміндегі халықтың саны және оның құрамындағы өзгерістер, әлеуметтік жағдайы туралы мағлұмат алуға мүмкіндік берді.

Зерттеудің әдістемелік негізіне теориялық-әдістемелік ұстанымның тұтастығы және ғылымдағы тарихи-демографиялық бағыт: тарихи құбылыстар мен демографиялық үдерістердің өзара байланысы мен арақатынасын шынайы тұрғыдан қарастыру, демографиялық-статистикалық талдау, тарихи-салыстырмалы зерттеу сияқты қағидаларды қолдану алынды. Зерттеу жұмысы нақтылы айғақтық материалдарды, статистикалық мәліметтерді, мұрағаттық деректерді зерделеу негізінде мәселе тарихи үдерістің объективтілігі тұрғысынан қарастырылды. Оңтүстік Қазақстан

облысындағы халықтардың еліміздің егемендік алғаннан бергі 2024 жылға дейінгі, яғни отыз екі жыл аралықтағы дамуының методологиялық негізі сол кезеңдегі облыстың даму ерекшеліктерімен байланыста алынып зерттелді.

Талқылау. Тарихнамалық талдауға тоқталар болсақ, жалпы Қазақстандағы аталған кезеңге сәйкес зерттеулер қатарында белгілі ғалымдар М.Х. Асылбеков, В.В. Козина, еңбектерінде бұл саланың әлеуметтік-демографиялық, этникалық және тағы басқа да маңызды қырлары алғаш рет жан-жақты зерттелді (Асылбеков, Козина, 1995: 102). Ал, белгілі ғалым, Қ.С. Алдажұмановтың зерттеуінде Кеңес өкіметінің қылмыстық әрекеттерінің депортациялау арқылы көрінісі талданып, оның Қазақстандағы демографиялық жағдайға кері әсері мен оның ұзақ жылдарға созылған ауыр салдары туралы айтылған (Алдажұманов, 1997: 16) Демограф-ғалым М.Б. Тәтімовтің (Тәтімов, 1993: 105) бірнеше ғылыми еңбектерінде осы саланың өзекті мәселелері зерттелумен қатар халық саны, көші-қон мәселелері, қандастарымыздың орналасуы тарихи тұрғыдан талданып, халқымыздың демографиялық өсіп-өнуі мен әлеуметтік-экономикалық дамуы туралы нақты мәліметтер жүйеленген. Ел экономикасының нарықтық қатынастарға 90-жылдардың бірінші жартысында өтуінің әлеуметтік құрылымға сандық және сапалық тұрғыдан әсері болғандығы М.С. Әженов пен Д.Ә. Бейсенбаевтың зерттеулерінде жан-жақты түрде баяндалған (Әженов, Бейсенбаев, 1997: 96). Еліміз егемендік алғаннан бергі көш-қон саласына арналған ғылыми еңбектерде халқымыздың саны динамикасы мен табиғи өсімінің ерекшеліктері тыңғылықты зерттеу негізіне алына бастады. Еліміздегі әлеуметтік-демографиялық дамудың аймақтар бойынша көрсеткіштері: Батыс Қазақстан өңірі бойынша М.Н. Сдықовтың еңбектерінде (Сдықов, 1995:195), Орталық Қазақстан бойынша – В.В. Козина (Козина, 2001: 140), Жетісу өңірі бойынша М.К. Төлекова (Тулекова, 2003: 34), Оңтүстік Қазақстан өңірі бойынша М.Б. Мейрбеков (Мейрбеков, 2010: 132) зерттеулерінде демографиялық тұрғыдан талданған. А.Б. Есімованың еңбегінде біз қарастырып отырған Оңтүстік Қазақстан облысы халқының табиғи өсімі еліміздің басқа аймақтарымен салыстырғанда жоғары екендігі, түрлі этнос өкілдерінің жыныстық-жас және білім деңгейіне, тұрғылықты мекеніне (қала, ауыл), т.б. белгілеріне қарай өзіндік ерекшеліктері жан-жақты тарихи сараптама жасалған (Есімова, 2011:25). Оңтүстік Қазақстан облысының этнодемографиялық даму үрдістері мен әлеуметтік-демографиялық (аудандарымен) ауылдары және қалаларындағы жағдайына ғалым А.И. Исмаиловтың еңбегінде тарихи статистикалық талдау жасалған (Исмаилов, 2006: 48). Республикалық, облыстық, қалалық басылымдарда Оңтүстік Қазақстан өңірінің демографиялық ахуалы, көші-қон ағымына және әлеуметтік дамуының өзекті мәселелеріне байланысты көптеген мақалалар жарияланды. Сондықтан да, зерттеу жұмысын жазу барысында мерзімдік басылымдар жарияланымдарымен қатар интернет желісіндегі ақпараттары да пайдаланылды.

Зерттеу нәтижелері. Республикамыздың халық тығыз қоныстанған Оңтүстік Қазақстан өңірінің әлеуметтік-демографиялық даму сипатын нақтылау үшін тұрғындардың сан жағынан өсу себептерін, отбасылардың әлеуметтік жағдайы, отбасыдағы балалар санының артуын, аталған мәселелердің әлеуметтік-экономикалық жағдайға тәуелділігін, сондай-ақ, қаза болғандар санының өсуінің себептерін, оның денсаулыққа, қоршаған ортаға, еңбек пен тұрмысқа байланыстылығын, тұрғындарды еңбекпен қамтамасыз етудің маңызын, халықтың қалыптасуына қандай жағдайлар әсер ететінін ескере отырып, сонымен қатар жынысы мен жасы, ұлттық құрамы туралы мәселелер кешенді түрде ғылыми талдауды қажет ететінін атап өткеніміз жөн. Соңғы жүргізілген халық санағының қорытындылары да аталған мәселелердің себептері мен салдарларын саралаумен қатар бірқатар сұрақтардың жауабын табуға да ықпал етеді.

Қазақстан егемендігін алғаннан кейін трансформациялық үдерістердің басталуымен және шет елдердегі жеке этникалық топтардың тарихи отанына оралу мүмкіндігінің туындауымен, сонымен қатар іргелес жатқан ТМД елдеріндегі қандастарымыздың мемлекетімізде қарай бағыт алған көші-қондары мен керісінше, сыртқа қарай бағытталған өз отандарына бет алған этникалық топтардың ауқымы өсуі ерекшеліктері тез өзгерді. М.Х. Асылбеков пен В.В. Козина облыстарға тән болғанын атап көрсеткендей, сыртқа кетулер негізінде орын алған көші-қондық теріс сальдо 90-жылдардың басынан, әсіресе Қарағанды, Ақмола, Жамбыл, Семей, Талдықорған облыстарында жоғары деңгейге жеткен, осы үдерістің нәтижесінде 1993 жылдан 1999 жылға дейінгі аралықта тұрғындар саны 637,3 мыңға кеміген (Асылбеков, Козина, 2001: 56). Шындығында да тұрғындар санының күрт кему себебінің бірі - бірінен соң бірі қайталанған, ірі-ірі толқынды көші-қон (теріс айырылымы – сальдо) нәтижелері болғандығын атап өткеніміз жөн. Осы кезеңдегі көш-қон үдерісі жөнінде зерттеу жүргізген Г. Ниязханқызы өз еңбегінде, бірінші кезеңде (1991-2003 жж.) көші-қон векторының сыртқа бағытталуы халық санының өзгерісінде шешуші рөлге ие болып, өткір әлеуметтік-демографиялық мәселелерді туындатты деп атап өткен болатын. Дегенімен, көші-қондық қозғалыста теріс айырымның үздіксіз басым болуы, сондай-ақ, туудың азайып, өлімнің көбеюі негізінде халықтың табиғи өсімінің тежелуі Қазақстан халқын II дүние жүзілік соғыстан кейінгі соңғы 50 жылда алғаш рет күрт кеміп кеткен еді. Аталған кезеңде, 1991-2003 жылдары республика халқының саны 16793,1 мыңнан 14866,8 мыңға дейін төмендеп, 1926,3 мың адамға кеміп кеткен болатын (2003 ж. 1991 ж. мөлшерінің 88,5 %-ын ғана құрады). Шамамен алғанда, он үш жылда ішкі және сыртқы көші-қонды қосқанда, барлығы 11 644,4 мың адам көші-қон қозғалысына түсіп, елеулі өзгерістердің орын алуына әсер етті. Атап айтар болсақ, сыртқа көші-қондық қозғалыстағы 983,5 мың иммигрант пен 3092,1 мың эмигрант 2108,6 мың адамдық салыстырмалы түрдегі теріс айырымды көрсетті. Қарастырып отырған кезеңде жылына орта есеппен 162 мың адам сыртқа кеткен. Ал осы сыртқа кеткен көші-қондағы теріс айырымның жоғары шегі 1994 жылы орын алып, 410,4 мың адамға жеткен болатын. Дегенімен, қабылданған мемлекеттік шаралар нәтижесінде кейінгі жылдары шетке көші-қондағы теріс айырым бәсеңдегенімен, бұл үдеріс 2003 жылға дейін жалғасқан еді. Осы 1991-2003 жж. аралығындағы көші-қонның 2108,6 мың адамдық теріс айырымы осы кезеңдегі +182,3 мың адамдық табиғи өсімді толықтай жұтып қана қоймай, тіпті одан 11,5 есе асып түсті (Ниязханқызы, 2010: 24). Зерттеушілердің тұжырымына жүгінер болсақ - 2000 жылдың бас кезіндегі сыртқы көші-қонның ең үлкен теріс көрсеткіші - Оңтүстік Қазақстан, Жамбыл, Шығыс Қазақстан облыстары үлесіне тән екендігін айта аламыз.

Жоғарыда аталған сыртқы көші-қонның теріс көрсеткіштердің және Қазақстаннан өзге ұлт өкілдері арасынан кетушілердің үлес салмағының өсу себебін, М.Х. Асылбеков пен В.В. Козина, А. Н. Алексеенко, Н.Е. Масанов сияқты ғалымдар елдегі әлеуметтік-экономикалық жағдайдың күрт төмендеуімен байланыстырған болатын. Зерттеуші Б. Әбдіғалиев еліміздегі орыстардың тарихи Отанына оралуына итермелеген фактордың бірі ретінде Кенестер Одағының ыдырауынан кейінгі туындаған психологиялық жағдайдың, әлеуметтік-экономикалық құлдыраудың әсерінен туындаған құлазу олардың көшуіне әсер етті деген пікірін келтіреді (Абдығалиев, 1995: 73-80). Бұндай пікірдің шындығы ретінде айтар болсақ, жергілікті орыстар ондаған жылдар бойы өздері қоян-қолтық өмір сүрген ұлттардың мәдени ортасындағы тілін үйрену, мәдениетін меңгеру, дінін құрметтеу дегенді қаперіне ілмеген еді. Жергілікті тұрғындардың мәдени ортасынан іргені аулақ салу сияқты ескі тәжірибе жаңа жағдайда аса қатерлі болды. Бұл әсіресе, Желтоқсан оқиғасынан кейін ерекше сипатқа ие болған, қазақ халқының ұлттық санасының оянуынан шошыну

жағдайындағы психологиялық есенгіреудің белең алуынан көруге болады. Орыс адамдарының өздерін жоғары санаушы санасы - болған іске сенгісі келмеді, өйткені болып жатқан ахуал оның өткені, бүгінгісі және болашағы туралы әдеттегі түсінік әлеміне сыймады (Назарбаев, 1999: 136). Сондай-ақ, елден басқа ұлт өкілдерімен қатар қандастарымыздың да тұрмыстық ахуалдың нашарлауы себепті, жұмыс іздеген еңбектік көші-қон ретінде алыс-жақын шетелдерге көшуі де орын алды. Бұл жөнінде, демограф-ғалым М. Тәтімов: «Ресейге көшкен қазақтар тек жапсарлас аудандардан ғана емес, тіпті ішкі аймақтардан да байқалып отыр» (Тәтімов, 1993: 98) деп – оның экономикалық ауыр салдары болатынын ескерткен болатын.

Жоғарыда атап өткеніміздей, 1991-2010 жылдарда республикаға 1,4 млн. адам сырттан келіп, керісінше, 3,4 млн. адам елден жырақ жерлерге кетті, соның нәтижесінде халықтың көші-қондық үдерісінде теріс сальдо орын алып, 2 млн-нан астам адамға кеміп кеткен болатын. Тек қана, 2004 жылы Қазақстанда соңғы отыз алты жыл ішінде бірінші рет көші-қонның оң сальдосы қалыптасқан еді. Статистикалық деректер мәліметі бойынша, ол 2,8 мың адамды құрап, біртіндеп қарқын алуда, 2010 жылы көші-қон сальдосы +15465 адамға өскен еді (Қазақстан Республикасының, 2011: 14).

Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы «Адам құқықтары жөніндегі комиссия» 2012 жылдың маусымында Қазақстандағы оралмандар (қазіргі кезде - қандастар деп аталатын), босқындар мен азаматтығы жоқ тұлғалар жөнінде алғашқы сараптамалық есебін жариялаған еді. Бұл есептік баяндамада: 1991 жылдан 2011 жылдың 1 қазанындағы есеп бойынша тарихи Отанына 221,3 отбасы немесе 860,4 мың этникалық қазақ оралған - делінген. Бұлардың - 127,7 мыңы көші-қон квотасына ие болса, 94,2 мыңы өз бетімен келіп, квотадан тыс қоныстанғандар. Көшіп келгендердің басым бөлігі, 439 мың 430 адам, яғни 51 пайызы 2004-2008 жылдарда келгендер. Мәліметтер арқылы, жылдарға шағатын болсақ: 1991-1996 жылдары - 104 009 адам (12,1 пайыз), 1997-2001 жылдары - 82,335 адам (9,6 пайыз), 2002-2006 жылдары - 384,106 адам (44,8 пайыз), 2007-2011 жылдары – 287,710 адам (33,5 пайыз) көш-қон аймағына тартылған. Бұлардың ішінде еңбекке жарамды жастағы адамдардың пайыздық үлесі – 54,1 пайыз, 18 жасқа дейінгі балалар – 41,2 пайыз. Яғни, Қазақстанға көшіп келушілердің басым бөлігі жастар және еңбекке жарамды жастағы азаматтар болып табылады (Казахстан и зарубежные, 2012: 123).

Анығын айтқанда, көш-қон үдерісі негізінен еңбекке қабілетті халықты қамтитындықтан, еңбек ресурстарының қайта бөлінуіне жағдай жасап, экономикалық дамудың өрістеуіне алып келеді. Шындығында да, 2007 жылы иммигранттардың экономикалық игі әсері - 1999 жылмен салыстырғанда анағұрлым қолайлы болды, өйткені еңбекке жарамды жастағы адамдардың үлесі жоғары, ал еңбекке жарамсыздардың үлес салмағы төмен болған еді. Аталған жылдары келгендер мен кеткендер контингентін жас аралықтары бойынша бөлудің сипатты белгілері пайда болды: келгендер арасында көші-қон белсенділігінің көрсеткішінің оң айырымы ретінде, еңбекке қабілетті жастағы және еңбекке жарамды жасқа әлі жетпеген адамдар құраған еді. Сонымен қатар, тұрмыстық қиындықтар себебінен оқуды тастағандар арасында белсенді еңбекке қабілетті жастағы (20–29 жас) адамдар саны да айтарлықтай өсті, бұл сөзсіз теріс бағыт еді (Найманбаев, 2015: 91).

Жоғарыда айтылған жағдайлар еліміздің егемендігі жағдайындағы ішкі және сыртқы көші-қондық үдерістердің тек республика көлемінде ғана емес, сонымен қатар біз қарастырып отырған Оңтүстік Қазақстан облысындағы ерекшеліктерімен де зерттеу негізіне алынып отыр.

Оңтүстік Қазақстан облысында халық көші-қонының теріс айырымы қарастырылып отырған кезеңде ерекше сипатқа ие болды. Бұл осы аймақтағы көш-қон үдерісі динамикасынан көрініс табады. Статистикалық мәліметтер бойынша,

1991-2000 жылдары аралығында сырттан тұрақты тұруға 319 300 адам келсе, керісінше 432 400 адам сыртқа кеткен болатын. Мәліметтер айқындап тұрғандай облыс тұрғындарының көші-қонының теріс айырымы - 113 100 адамды құраған еді.

Ал, келесі 2001-2010 жылдар аралығында Оңтүстік Қазақстан облысына келген адам саны 295 200 болса, облыстан кеткен адамдар саны 326500. Сальдо айырмасы - 31 300 адам, сәл де болса бәсеңдегенін байқай аламыз.

Дегенімен, 2011-2023 жылдар аралығында, яғни 12 жыл ішінде Оңтүстік Қазақстан облысына келген адам саны 800 300 болса, облыстан кеткен адамдар саны 1 072 200. Сальдо айырмасы - 271 900 адам. Тәуелсіздік алғалы 30-дан аса жыл ішінде сыртқы және ішкі көш-қон сальдосына назар аударар болсақ, келген адам санына қарағанда кеткен адамдар басым болып отыр.

Шындығына келгенде, ел ішіндегі көші-қон үдерісінде үлкен өзгерістер орын алды, мәселен, халықтың қозғалысы негізінен екі бағытта жүрді – облыстар ішінде Оңтүстік облыстардың өз ішіндегі халықтардың орын ауыстыруы және облысаралық, аймақтар және облыстар арасындағы. Соңғы онжылдықтың ерекшелігі облысаралық көші-қонның артуы және Алматы мен Астанаға көшудің жалғасуы болды.

Ішкі көші-қон көп векторлы сипатта болумен қатар ауылды жерлерден қалаларға қоныс аудару ауқымының 1991-2009 жылдардағы көлемі артты. Әсіресе, әлеуметтік-экономикалық жағдайдың тәуелсіздіктің алғашқы жылдарындағы қалыптасқан көші-қондық үдерістерге елеулі әсері болды. Бұл туралы, М.Н. Сдыков ішкі көші-қонға түрткі болған себептер қатарына: адамдардың әлеуметтік-экономикалық тұрақсыздық ахуалы, тұрақты әрі жақсы өмір сүруге, бір нақты статуска жетсек деген қалауы түрткі болды деп атап көрсетеді (Сдыков, 1995: 52).

Қазақстандағы сыртқы көші-қонға егемендік алғалы бері барлығы 5517,5 мың адам тартылды: 1991-2009 жылдары 1657,7 мың иммигрант келсе, 3859,5 мың адам эмиграцияға кетіп, халықаралық көші-қон қозғалысындағы айналым - 2037,9 мың адамдық теріс айырымды көрсетті. Көші-қон үдерісінде 2004 жылдан бері республика халқы 2789 адамға оң айырым көрсетіп, өсе бастағанымен, 1991 ж. көрсеткішке (1991 ж. 16793,1 мың, 2009 ж. 16004,8 мың адам) жеткен жоқ (Асылбеков, Козина, 2000: 120). 2004-2009 жылдары Қазақстанға 1877,3 мың адам көшіп келіп, 1806,8 мың адам кеткен, барлығы 3684,1 мың адам қозғалысқа түсті. Айырым +70,6 мың адам.

Өтпелі кезеңдегі, Оңтүстік Қазақстан өңіріндегі 1991-2011 жж. аралығындағы көші-қонның айтарлықтай ерекшелігі өткен ғасырдың 90-жылдары аяғынан басталған республикадағы саяси және ұлтаралық қатынастардың тұрақталып, нарықтық қатынастардың халық шаруашылығына белсенді түрде енуі, экономиканың тұрақтылығы және еліміздің әлемдік деңгейдегі өзіндік орнының айқындалуы көші-қонның тиімді қалыптасуына үлкен ықпал еткендігін атап өткеніміз жөн.

Статистика департаментінің Оңтүстік Қазақстан облысы мәліметі бойынша 2011 жылы облысқа 31784 адам келді, соның ішінде - 7518 Қазақстанның басқа облыстарынан, 6892 ТМД елдерінен, 150 адам алыс шет елдерден келгендер еді. Ішіндегі көші-қон 17224 адамды құрады. Дегенімен, Қазақстанның басқа облыстарынан келгендердің саны 2010 жылмен салыстырғанда - 13,9 %-ға кеміді, ТМД елдерінен келгендердің саны - 0,1 % артты. Кеткендердің ішінде 23417 адам - Қазақстанның басқа облыстарына, 834 адам - ТМД елдеріне, 32 адам алыс шет елдерге көшіп кеткен. Сонымен, облыс көлемінде көшкен мигранттардың саны 2010 жылмен салыстырғанда 16,0 % кеміді және жақын шет елдерге кеткендердің саны - 1,7 % артты. Абсолюттік ауытқу айырымы көші-қон ағыны бойынша: облысаралық көші-қон - 15899 адам теріс айырымда болса, ТМД елдері бойынша - 6058 адам оң айырымда, алыс шет елдермен - 118 адам оң айырымда болды (Оңтүстік Қазақстан, 2011: 9).

Оңтүстік Қазақстан облысында, жалпы алғанда 1999-2011 жж. Аралығында 89072 мың адам көшіп келсе, 111133 адам көшіп кеткен, облыс халқының көші-қонының теріс айырымы - 22061 адамды құрап отыр. Дегенімен, бұрын облыста көші-қонның теріс сальдосының өсу үрдісі тән болса, кейінгі жылдары бұл үдеріс оң жаққа қарай өзгергенін байқай аламыз.

Республиканың саяси, экономикалық және әлеуметтік дамуындағы 1991-2003 жылдардағы шиеленісті жағдай мен демократиялық қоғам құру кезіндегі реформалық өзгерістер көші-қон құбылысына ерекше әсер етіп Қазақстан халқының күрт кемуіне алып келген болса, 2004 жылдан бастап ел дамуындағы нақты, орнықты жүргізіп жатқан саяси, әлеуметтік-экономикалық және демографиялық саясаттың нәтижесінде халықтың көші-қон қозғалысындағы оң айырым мен табиғи өсімдегі өсу үдерісіне орай өсіп-өнуі де нығая түскен еді.

1992 жылдың 26 маусымда отандастарымыздың құқықтық жағдайын реттейтін Қазақстан үкіметі тарапынан алғашқы нормативті акті «Иммиграция туралы» заң қабылданды (Иммиграция туралы, 1992: 2). Аталған заң аясында этникалық қазақтардың тарихи Отанына көшіп келуінің ұйымдық мақсатын қамтамасыз ету және реттеудің, оларға жаңа жерлерде қолайлы жағдай жасаудың құқықтық негіздері бекітілді.

90-жылдың бірінші жартысында көші-қонның құқықтық негізін құрайтын, аталған заңмен қатар Қазақстан Республикасының Конституциясы (ҚР Конституциясы, 1995), «Қазақстан Республикасындағы шетелдік азаматтардың құқықтық жағдайлары туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы да (1995 ж. 19 маусым) (ҚР Президенті Жарлығы, 1995) мемлекеттің осы бағытта ұстанған саясатының негізгі бағыттарын анықтап берді. Сонымен қатар, 1997 жылы желтоқсанда қабылданған ҚР «Халықтың көші-қоны туралы» Заңында көрсетілгендей «...ізгілікке жат өзге де іс-әрекеттер салдарынан тарихи отанынан тысқары жерге қуылған және азаматтығынан айрылған, Қазақстан Республикасына тұрақты тұру мақсатымен ерікті түрде қоныс аударған байырғы ұлт адамы, сондай-ақ оның ұрпақтары», яғни аталған заңға сай бауырластарымыз репатриант (оралман) статусына ие болды (Халықтың көші-қоны туралы, 1997: 2).

ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің № 224-ө бұйрығымен шетелдерден көшіп келушілерге оралман мәртебесінің ережелері 2007 ж. 27 қыркүйекте бекітілді. Атамекеніне тұрақты тұру мақсатымен, Республикадағы көші-қон үдерісіндегі жағымды құбылыс – оралмандардың қоныс аударуы басталды. Бірінші жылдық квота 1993 жылы белгіленді, квота бойынша 10 000 отбасының келуі немесе репатриациясы жүзеге асырылды (шамамен 40 000 адам). 2002 жылдан бастап, Қазақстандағы экономикалық жағдайдың жақсаруына байланысты квотаның мөлшері айтарлықтай өсіп, 2005 жылы 15 мың отбасын құрады, қазір ол жылына 20 мың отбасына дейін ұлғайды (Қазақстан Республикасының, 2011: 25), яғни жылдан-жылға көшіп келушілерге квотаның көптеп бөлінуін көреміз.

Үлкен жетістік ретінде, демографиялық жағдайдың мақсаттары мен міндеттерін, барысын, ұстанымдарын және оны іске асырудың және Қазақстандағы мемлекеттік демографиялық саясаттың қазіргі заманғы басымдықтары мен негізгі бағыттарын айқындайтын 2000 жылы 5 қыркүйекте Қазақстан Республикасы Президентінің № 1346 Үкімімен бекітілген Қазақстан Республикасы миграциялық саясатының тұжырымдамасы, 2001 жылы 29 қазанда ҚР үкіметінің № 1371 Қаулысымен 2001-2010 жж. арналған көші-қон саясатының салалық Бағдарламасы бекітілді.

Бұған дейінгі жылдары, Оңтүстік Қазақстан облысында 1992-1998 жж. аралығында Тәжікстаннан көшіп келген босқын қандас отбасыларының барлығына көшіп келу квотасына сәйкес тұрғын үй сатып алу үшін және біржолғы жәрдемақы

қаржылары есеп шоттарына толық аударылған (ОҚОМА, 897 қ., 1т., 162 іс, 227 п.) Жалпы алғанда облыс аумағына 1992 жылдан бері 51 366 отбасы, яғни 177 175 қандас қоныс аударған болатын. Солардың арасында аса мұқтаж делінген 45 мыңы баспанамен қамтамасыз етілді. Мәлімет бойынша, 2010 жылдың өзінде 2223 отбасы, яғни 9 241 адам көшіп келуге өтініш жазған, облысқа бөлінген квотаға сәйкес 2900 отбасыны қабылдау тиіс болған, бірақ түрлі себептермен күткен жеке орындалмаған.

Квотаның өсіп отыруына үнемі көңіл бөлініп отырды. Мемлекет басшысы кезекті Жолдауында айтқандай тарихи атажұртына көшіп келу үшін оралмандарға бөлінетін жыл сайынғы квотаны 2009 жылы 5 мың отбасына дейін ұлғайтып, жылына 20 мың отбасына жеткізуіміз керек делінді. Бұл шара, әлеуметтік игілікті қамтамасыз ету өмір сапасын арттырумен, сондай-ақ еліміздің адам ресурстарын ұлғайтумен қатар жүргізілуге тиіс еді.

Бұл бағыттағы көші-қон мәселесінің жүйелі түрде жүргізілуі нәтижесінде бірқатар іс-шаралар жүзеге асты. Соның айқын мысалы ретінде, Шымкент қаласындағы «Ақ ауыл» корпорациясының «Асар» тұрғын үй кешенінің негізінде, яғни осы өңірге орналасқан оралмандардың бастамасымен атқарылып жатқан игі істерімен Н.Ә. Назарбаев осы қалаға іссапары (2008 ж. маусымда) кезінде танысып, оны бүкіл республика аумағында іске асыру үшін үкіметке арнайы тапсырма беріп, нәтижесінде Қазақстан Республикасы үкіметінің 2008 жылы 2 желтоқсанда «2009-2011 жылдарға арналған «Нұрлы көш» бағдарламасын бекіту туралы» № 1126 қаулысы қабылданған болатын.

Сонымен, көш-қон үдерісінің статистикалық мәліметтері көрсетіп отырғандай, 90-жылдардан бері қарай елімізде халық санының өсімі негізінен түркі тілдестер (қазақтар, түріктер, өзбектер, ұйғырлар және т.б.) соның ішінде оралмандар есебінен көбейіп жатқанын байқай аламыз. Қарастырылған кезеңде сыртқы көші-қонындағы европалық ұлт өкілдерінің теріс айырымы мен табиғи өсімінің күрт төмендеуі оңтүстік облыстардағы орыстар, немістер, еврейлер, татарлар, украиндар, поляктар, белорустар және тағы басқалардың саны мен үлесінің азайғанын айғақтады. Дегенімен, европалық этностар топтарының күрт кемуі бұрынғы халық өсіміндегі шешуші рөлдегі маңызын жойып, республикадағы азиялық ұлттар өкілдерінің, әсіресе, жағымды фактор ретінде атап өтетін, қазақ халқының саны мен үлесінің өсуі елдің демографиялық ахуалын реттеудегі басты мәселе – ішкі-эндогендік фактордың басымдылыққа ие болғанын айқындап берді (Ниязханқызы, 2010: 22).

Қорытынды. Қорыта айтар болсақ, көші-қон үдерісі қазіргі таңда еліміз үшін ең басты стратегиялық маңызы бар, адами капиталды жасаушы, тарихи-демографиялық міндеттердің айқындаушы факторы екендігі анық. Деректерге жүгінсек, соңғы жиырма жыл ішінде елімізге оралған бауырластарымыздың саны 1 миллионнан асып отыр, және ол жыл сайын тиімді өсім көрсетуде. Бұл дегеніміз, этникалық қазақтар көші Қазақстанның келешегі үшін, оның әлеуметтік-экономикалық және демографиялық дамуы үшін зор маңызға ие. Міне сол себепті де, қандастарымызға әрдайым ерекше назар аударып қолдау көрсетуіміз күн тәртібінен түспейтін мәселе. Дегенімен, кейбір кедергілер де бар екендігін айта кеткеніміз жөн, 2011 жылдың 22 желтоқсанында 2011-2014 жылдарға арналған көші-қон квотасы жылына 10 мың отбасы болып бекітілген еді. Кейіннен ҚР Үкіметінің арнайы қаулысымен шетелден келетін қазақтарды (репатрианттарды) қоныстандыруға арналған көші-қон квотасы ҚР Ішкі істер министрлігі Көші-қон полициясының мәлімдеуі бойынша, Үкіметтің айрықша нұсқауына дейін уақытша тоқтатылған (Сағындықова, 2012: 3). Бұл әрине реттеуді қажет ететін мәселе. Қазақстандағы көпэтностық топтардың өмір сүруі еліміздің одан ары дамуына мүмкіндік беретін артықшылық болып табылады. Қазақстан халқы бүкіләлемдік құндылықтарға бай ұлттар мен халықтар өкілдерінің

біртұтас жүйесі. Ал, бір мемлекетте әр түрлі халықтар мен ұлттар өкілдерінің бейбіт өмір сүруі қоғамды демократияландырудың негізгі белгілерінің бірі. Мемлекет құраушы – қазақ ұлты қоғамымыздың барлық мүшелерімен иық тіресе, азаматтық мемлекет құруы еліміздің жарқын болашағының кепілі. Ежелгі атақонысына оралған қандастарымыздың атамекенге келіп орнығуы оңай болмағанына қарамастан олардың басым бөлігі қазіргі қазақстандық қоғамға етене араласып сіңісіп үлгергені және еңбек рыногына өз үлесін қосып отырғанын құптарлық деп білеміз.

Дереккөздер

ҚР ПА — Қазақстан Республикасы Президенті архиві
ОҚОМА — Оңтүстік Қазақстан орталық мемлекеттік архиві

Әдебиеттер

- Абдығалиев, 1995 — *Абдығалиев Б.* Русские в Казахстане: проблемы, мифы и реальность // Казахстан и мировое сообщество, 1995. № 1. С. 73-80.
- Аженов, Бисенбаев, 1997 — *Аженов М.С., Бисенбаев Д.Э.* Социальная стратификация в Республике Казахстан. Алматы: Білім, 1997. С. 112.
- Алдажуманов, 1997 — *Алдажуманов К.С., Алдажуманов Е.К.* Депортация народов преступление тоталитарного режима. Алматы: Фонд «XXI век», 1997. 16 с.
- Алтынбекова, 2009 — *Алтынбекова Г.* Нұрлы көш ұлы көш // Ақиқат, 2009. № 11. Б. 41-42.
- Асылбеков, Козина, 1995 — *Асылбеков М.Х., Козина В.В.* Демографические процессы современного Казахстана. Алматы: Атамұра, 1995. 102 с.
- Асылбеков, Козина, 2001 — *Асылбеков М.Х., Козина В.В.* Демографическое развитие Республики Казахстан в условиях суверенитета. Алматы: Өркениет, 2001. 112 с.
- Есимова, 2011 — *Есимова А.Б.* Современные социально-демографические тенденции в развитии населения юга Казахстана // Демографическая ситуация в Казахстане: состояние и перспективы. Уральск, 2011. С. 23-31.
- Иммиграция туралы Заң, 1992 — *Иммиграция туралы Заң* // Егемен Қазақстан, 1992.
- Исмаилов, 2006 — *Исмаилов А.И.* Оңтүстік Қазақстан облысының тарихи-географиялық очеркі. Оқу құралы. Шымкент, 2006. 48 б.
- Казахстан и зарубежные казахи, 2012 — *Казахстан и зарубежные казахи: Материалы Международной науч.-практ. конф. «Репатриация этнических казахов в Казахстан как составная часть государственной миграционной политики: достижения, проблемы и пути решения», посвященной 20-летию Всемирной Ассоциации казахов (г. Алматы, 12 октября 2012 г.). / Құраст.: К.Н. Балтабаева, К.М. Қоңырбаева.* Алматы: Дүниежүзі қазақтарының қауымдастығы «Атажұрт» баспа орталығы, 2012. 376 б.
- Козина, 2001 — *Козина В.В.* Народонаселение Центрального Казахстана (40-е годы-конец XX вв.). Алматы: Өркениет, 2001. 146 с.
- Қазақстан Республикасы Конституциясы, 1995 — *Қазақстан Республикасы Конституциясы.* Алматы, 1995.
- Қазақстан Республикасының 2009 жылғы, 2011 — *Қазақстан Республикасының 2009 жылғы Ұлттық халық санағының қорытындылары.* Талдамалы есеп. Ред. басқарған Смайылов Ә.А. // Астана, 2011. 65 б.
- Мейірбеков, 2010 — *Мейірбеков М.Б.* Оңтүстік Қазақстан халқының әлеуметтік-демографиялық дамуы (1926-1959 жж.): т.ғ.к., дисс. автореф. Алматы, 2010. 32 б.
- Назарбаев, 1999 — *Назарбаев Н.Ә.* Тарих толқынында. Алматы: Атамұра, 1999. 269 б.
- Найманбаев, 2015 — *Найманбаев Б.Р.* Миграционная политика в Казахстане 1920–2010 гг. Бишкек, 2015. 110 с.
- Ниязханқызы, 2010 — *Ниязханқызы Г.* Қазақстан Республикасындағы көші-қон және оның әлеуметтік-демографиялық дамуға әсері (1991-2009 жылдар). Т.ғ.к ... дисс. автореф. Алматы: 2010. 33 б.
- Оңтүстік Қазақстан облысының статистика департаменті, 2011 — *Оңтүстік Қазақстан облысының статистика департаменті.* 2011. // www.ontustik.stat.kz.
- Сағындықова, 2012 — *Сағындықова С.* Қазақ оралмайынша көш тоқтамауы керек // Қазақстан – Заман, 2012.
- Сдықов, 1995 — *Сдықов М.Н.* Население Западного Казахстана: история формирования и развития (1897-1989 гг.). Алматы: Ғылым, 1995. 220 б.
- Тәтімов, 1993 — *Тәтімов М.Б.* Қазақ әлемі. Қазақтың саны қанша. Алматы: Атамұра, 1993. 105 б.
- Түлекова, 2003 — *Түлекова М.К.* Жетісу өңірі халқының әлеуметтік-демографиялық дамуы (1897-1999 жж.): т.ғ.д. дисс. автореф. Алматы, 2003. 51 б.

Халықтың көші-қоны туралы Қазақстан Республикасы Заңы, 1997 – *Халықтың көші-қоны туралы Қазақстан Республикасы Заңы*. 1997 жыл 13 желтоқсан. № 204 // Егемен Қазақстан, 1997.

References

- Abdygaliev, 1995 — *Abdygaliev B.* Russkie v Kazahstane: problemy, mify i real'nost' [Russians in Kazakhstan: problems, myths and reality] // *Kazakhstan i mirovooe soobshhestvo*. 1995. No. 1. Pp. 73-80. (In Russ.).
- Aldazhumanov, 1997 — *Aldazhumanov K.S., Aldazhumanov E.K.* Deportaciya narodov prestuplenie totalitarnogo rezhima [The deportation of peoples is a crime of the totalitarian regime]. Almaty: Fond «XXI vek», 1997. 16 p. (In Russ.).
- Altynbekova, 2009 — *Altynbekova G.* Nurly kosh uly kosh [Nurly kosh uly kosh] // *Akikat*, 2009. No. 11. Pp. 41-42. (In Kaz.).
- Asylbekov, Kozina, 1995 — *Asylbekov M.H., Kozina V.V.* Demograficheskie processy sovremennogo Kazahstana [Demographic processes of modern Kazakhstan]. Almaty: Atamura, 1995. (In Russ.).
- Asylbekov, Kozina, 2001 — *Asylbekov M.H., Kozina V.V.* Demograficheskoe razvitiye Respubliki Kazahstan v usloviyah suvereniteta [Demographic development of the Republic of Kazakhstan under conditions of sovereignty]. Almaty: Orkeniet, 2001. 112 p. (In Russ.).
- Azhenov, Bisenbaev, 1997 — *Azhenov M.S., Bisenbaev D.Je.* Social'naya stratifikaciya v Respublike Kazahstan [Social stratification in the Republic of Kazakhstan]. Almaty: Bilim, 1997. 112 p. (In Russ.).
- Esimova, 2011 — *Esimova A.B.* Sovremennyye social'no-demograficheskie tendencii v razvitiy naseleniya yuga Kazahstana [Modern socio-demographic trends in the development of the population of the South of Kazakhstan] // *Demograficheskaya situaciya v Kazahstane: sostoyanie i perspektivy*. Ural'sk, 2011. Pp. 23-31. (In Russ.).
- Halyktyñ koshi-kony turaly Kazahstan Respublikasy Zany, 1997 — *Halyktyñ koshi-kony turaly Kazahstan Respublikasy Zany* [Law of the Republic of Kazakhstan on Population migration]. Egeñen Kazahstan, 1997. (In Kaz.).
- Immigraciya turaly zan, 1992 — *Immigraciya turaly zan* [Immigration law] // *Egeñen Kazahstan*, 1992. (In Kaz.).
- Ismailov, 2006 — *Ismailov A.I.* Ontustik Kazahstan oblysynyn tarihi-geografiyalyk ocherki [Historical and geographical map of South Kazakhstan region] // *Oku kuraly*. Shymkent, 2006. 48 p. (In Kaz.).
- Kazahstan i zarubezhnyye kazahi, 2012 — *Kazahstan i zarubezhnyye kazahi*: Materialy Mezhdunarodnoi nauch.-prakt. konf. «Repatriaciya etnicheskikh kazahov v Kazahstan kak sostavnaya chaste gosudarstvennoi migracionnoi politiki: dostizheniya, problemy i puti resheniya», posvyashhennoi 20-let Vsemirnoi Assotsiatsii kazahov (g. Almaty, 12 oktyabrya 2012 g.) [Kazahstan and foreign Kazakhs: Materials of the International Scientific and Practical Conference "Repatriation of ethnic Kazakhs to Kazakhstan as an integral part of the state migration policy: achievements, problems, and solutions" dedicated to the 20th anniversary of the World Association of Kazakhs (Almaty, October 12, 2012)]. // *Kurast.:* K.N. Baltabaeva, K.M. Konyrbaeva. Almaty: Duniezhuzi kazakhtynyn kauymdastygy «Atazhurt» baspa ortalygy, 2012. 376 p. (In Russ.).
- Kazahstan Respublikasy Konstituciyasy, 1995 — *Kazahstan Respublikasy Konstituciyasy* [Constitution Of The Republic Of Kazakhstan]. Almaty, 1995. (In Kaz.).
- Kazahstan Respublikasynyn 2009 zhylygy Ultyk halyk sanagynyn korytyndylary, 2011 — *Kazahstan Respublikasynyn 2009 zhylygy Ultyk halyk sanagynyn korytyndylary* [Results of the national census of the Republic of Kazakhstan in 2009]. Taldamaly step. Red. baskargan Smaylov A.A. // *Astana*, 2011. 65 p. (In Kaz.).
- Kozina, 2001 — *Kozina V.V.* Narodonaselenie Central'nogo Kazahstana (40 body-konec XX vv.) [The population of Central Kazakhstan (40 years-the ends of the twentieth century)]. Almaty: Orkeniet, 2001. 146 p. (In Russ.).
- Meirbekov, 2010 — *Meirbekov M.B.* Ontustik Kazahstan halkynyn aleumettik-demografiyalyk damuy (1926-1959 zhzh.): t.g.k., diss. avtoref. [Socio-demographic development of the population of South Kazakhstan (1926-1959): candidate of technical sciences, diss. abstract.]. Almaty, 2010. 32 p. (In Kaz.).
- Naimanbaev, 2015 — *Naimanbaev B.R.* Migracionnaya politika v Kazahstane 1920–2010 gg. [Migration policy in Kazakhstan 1920-2010]. Bishkek, 2015. 110 p. (In Russ.).
- Nazarbaev, 1999 — *Nazarbaev N.A.* Tarih tolkynynda [On the wave of history]. Almaty: Atamura, 1999. 269 p. (In Kaz.).
- Niyazhankyzy, 2010 — *Niyazhankyzy G.* Kazahstan Respublikasyndagy koshi-kon zhane onyn aleumettik-demografiyalyk damuga aseri (1991-2009 zhyldar) [Migration in the Republic of Kazakhstan and its impact on socio-demographic development (1991-2009)] // t.g.k. diss. avtoref. Almaty: 2010. 33 p. (In Kaz.).
- Ontustik Kazahstan oblysynyn statistika departamenti, 2011 — *Ontustik Kazahstan oblysynyn statistika departamenti* [Department of statistics of South Kazakhstan region]. 2011. //www.ontustik.stat.kz. (In Kaz.).

Sagyndykova, 2012 — *Sagyndykova S.* Kazakh oralmaiynsha kosh tokamak Derek [Kazakhs should not stop until they return] // Kazakhstan – Zaman, 2012. (In Kaz.).

Sdykov, 1995 — *Sdykov M.N.* Naselenie Zapadnogo Kazakhstana: istoriya formirovaniya i razvitiya (1897-1989 gg.) [The population of Western Kazakhstan: the history of formation and development (1897-1989)]. Almaty: Gylym, 1995. 220 p. (In Russ.)

Tatimov, 1993 — *Tatimov M.B.* Kazakh alemi. Kazakhtyn sany kansha [Kazakh world. What is the number of Kazakhs]. Almaty: Atamura, 1993. 105 p. (In Kaz.).

Tulekova, 2003 — *Tulekova M.K.* Zhetisu oniri halkynyn aleumettik-demografyalyk damuy (1897-1999 zhzh.): t.g.d...diss.avtoref. [Socio-demographic development of the population of the Zhetysu region (1897-1999): doctor of technical sciences... diss. abstract]. Almaty, 2003. 51 p. (In Kaz.).

ОТАН ТАРИХЫ. 2024 № 27 (2)

МАЗМҰНЫ / CONTENT / СОДЕРЖАНИЕ. 2024. № 27 (2)

МЕТОДОЛОГИЯ / METHODOLOGY

Смағұлов О., Смағұлова А.

ҚАЗАҚСТАН – ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ 50-ҒАСЫРЛЫҚ ЭТНИКАЛЫҚ ТАРИХЫНА НЕГІЗДЕЛГЕН ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ ҚАРА ШАҢЫРАҒЫ.....284

ТАРИХ / HISTORY / ИСТОРИЯ

Әбсадық А. А., Исенов Ө. И.

ӘБІЛҚАЙЫР (1693 - 1748) ТУРАЛЫ ТАРИХИ АҢЫЗДАР:
«ХАН СҮЙЕГІ» ҚОРЫМЫ, ҚАРАҚҰМ ҚҰРЫЛТАЙЫ.....301

Аманова М.И.

ТРАДИЦИЯ 和亲 (ХЭЦИНЬ): ДИНАСТИЧЕСКИЕ БРАКИ МЕЖДУ КИТАЕМ И ТЮРКСКИМИ ГОСУДАРСТВАМИ В ПЕРИОД ПРАВЛЕНИЯ ДИНАСТИИ СУЙ.....317

Жолдасұлы Т., Байжанова Г.Н.

СОВЕТТІК ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИСЛАМДЫҚ ҚАСИЕТТІ ЖЕРЛЕР:
АТЕИСТІК ШАБУҢАЛ МЕН ҮГІТ-НАСИХАТ.....328

Қамбарбекова Ф.Ә.

«ТАРИХ-И МУҒУЛ» ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ БОЙЫНША ДЕРЕККӨЗ РЕТІНДЕ.....347

Қанаатов Е.Е. (Узбекистан)

ДӘУКЕСКЕН (УЭЗІР) ҚАЛАСЫ361

Қапбаров Г.Ш., Гюндозду А., Шашаева Г.К.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНДАҒЫ КӨШІ-ҚОН ҮДЕРІСТЕРІНІҢ
ДИНАМИКАСЫ (1991-2023 жж.).....376

Кванбау О. (Турция)

KEY CONCEPTS OF THE MEIJI PERIOD IN GENRO COUNCIL
STUDIES (LATE XIXth CENTURY).....389

Munai Ye. (КНР), Abdilashim D. (Япония)

RESEARCH ON THE NOBLE TITLES IN ÖTÄMİŞ HÄJĪ'S ĞINGİZ-NĀMA.....403

Оралова А.А., Қабылдинов З.Е.

ҚОЖАБЕРГЕН БАТЫР ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ДАЛАСЫНЫҢ ШЫҒЫС ШЕКАРАСЫ.....413

Ошан Ж., Борбасов С. М., Оралова А.А.

ДЖУНГАРСКИЙ НОЙОН АМУРСАНА, КАЗАХСКИЙ ХАН АБЫЛАЙ И
КОЖАБЕРГЕН БАТЫР.....432

Saktajanova Z.G., Baigozhina G.M.

CONSTRUCTING THE NATIONAL IDENTITY OF KAZAKHS IN LITERARY
WORKS OF HISTORICAL GENRE IN THE 1960-1970s.....450

Sheriyazdanov B.R., Akanov K.G.

KOREANS DEPORTED TO KAZAKHSTAN: HISTORICAL MEMORY
AND EXPERIENCE OF ADAPTATION.....466

Sultangazy G.Zh., Nurbayev Zh.Ye., Medeubayev Ye.I.

DEVELOPMENT OF BIOGRAPHICAL RESEARCH AS A FACTOR
OF CONCEIVING NATIONAL IDENTITY.....481

Торайгыров Е.М.

ВОПРОС О ПРИНАДЛЕЖНОСТИ ИРТЫШСКОЙ ДЕСЯТИВЕРСТНОЙ
ПОЛОСЫ (XIX – НАЧАЛО XX В.).....493

АРХЕОЛОГИЯ / ЭПИГРАФИКА

Мүминов Ә.Қ. (Турция), Медерова Д.Е., Дүйсенов Б.Д.

«АБАТ-БАЙТАҚ» ҚОРЫМЫНЫҢ АРАБЖАЗУЛЫ ЭПИГРАФИКАЛЫҚ
ЕСКЕРТКІШТЕРІ – АЛТЫН ОРДА КЕЗЕҢІНЕН КЕЙІНГІ ҚОҒАМНЫҢ ДЕРЕККӨЗІ РЕТІНДЕ.....514

Бекзатқызы И.

ОЙКОНИМИЧЕСКАЯ СИСТЕМА АКМОЛИНСКОЙ ОБЛАСТИ:
ФОРМИРОВАНИЕ И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ.....529

Редакцияның мекен-жайы:

050100, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көшесі, 28
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
«Отан тарихы» журналының редакциясы

Сайтқа сілтеме: <https://otan.history.iie.kz>

Тел.: +7 (727) 272-46-54.

E-mail: otanhistory@gmail.com.

Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық келісім министрлігінде
1998 ж. 9 наурызда тіркеліп, N 158-ж куәлігіне ие болды.

Мақалаларды қайта бастырып жариялағанда, микрофильмге және басқа да көшірмелерге
түсіргенде міндетті түрде журналға сілтеме жасау қажет.
